

УЧАСТЬ США В РОЗГРОМІ ТАЙПІНСЬКОГО ПОВСТАННЯ В КИТАЇ (1850 – 1864)

Набока О. В., кандидат наук, докторант кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Анотація. В статті проаналізований розвиток американської політики в Китаї в період тайпінського повстання у 1850–1864 роках. Виявлені головні етапи формування курсу щодо тайпінської держави Тайпін-тянго. Виявлені причини поступового переходу США від нейтралітету в початковий період повстання до активної боротьби проти інсургентів на початку 60-х років XIX ст.

Ключові слова: Тайпіни, США, Цинська імперія, «Армія, яка завжди перемагає», місіонери, Робертс.

Аннотация. В статье проанализирован развитие американской политики в Китае в период восстание тайпинов в 1850-1864 годах. Выявлены главные этапы формирования курса по Тайпинского государства Тайпин-тянго. Выявлены причины постепенного перехода США от нейтралитета в начальный период восстания к активной борьбе против инсургентов в начале 60-х годов XIX в.

Ключевые слова: тайпины, США, Цинская империя, «Армия, которая всегда побеждает», миссионеры, Робертс.

Abstract. The article analyzed the development of American policy in China during the Taiping Rebellion of 1850-1864 years. Identified the main stages of the exchange on Taiping taypinskoyi state-tyanho. Identified causes gradual transition from US neutrality in the initial period of the uprising to actively fight against insurgents in the early 60s of XIX century.

Keywords: Taiping, USA, Qing empire, "Army, which always wins," missionaries Roberts.

Збільшення міжнародної ваги Китаю на сучасному етапі обумовлює зростання інтересу до дослідження історії та особливостей стосунків даної країни з іноземними державами. В той же час, в українській історіографії існує багато прогалин у вивченні даної тематики, незважаючи на те, що останнім часом доступ до джерел значно розширився. Отже метою даної статті є заповнення білих плям у вивченні історії Китаю, а саме ролі США у боротьбі проти повстання тайпінів в середині XIX ст.

У 1850 році в Цинській імперії розпочалося масштабне повстання, головною метою якого було скинення ослабленої маньчжурської династії. Лідером повстання став Хун Сюцунань (1813 – 1864), який проголосив створення «Тайпінського Небесного царства» (Тайпін-тянго). Ідеологією нового режиму була суміш християнської релігії та традиційних уявлень китайців про соціальну справедливість. Дуже скоро повстання поширилося на значні території південного Китаю, центром яких стало місто Нанкін.

Західні держави, в тому рахунку і США, які в той період намагалися затвердити в Цинській імперії свої економічні та політичні інтереси, досить стурбовано сприйняли початок політичної кризи там, проте на перших порах не втручалися в неї, очікуючи завершення боротьби двох сторін.

Наступний етап у відносинах між американськими представниками та тайпінами почався на початку 60-х рр. XIX ст., коли США виступили проти повсталих, проте діяли не на пряму, а опосередковано. В цей період Пекін дав згоду на створення приватних армій, які мали за гроші вирішити проблеми пов'язані з тайпінами. Одним з таким військових угруповань, яке мало «навести лад» у внутрішніх районах Китаю стала «Армія, яка завжди перемагає» під керівництвом американського авантюриста Фредеріка Тоусенда Уорда (1831 – 1862).

В травні 1860 року він звернувся до представника китайських підприємців в Шанхаї з пропозицією створити збройний загін для того, щоб звільнити від тайпінів передмістя. За свої послуги він отримував шалені на той час гроші. Рядовий в його приватній армії отримував 100 долл., а офіцер – 600 долл. За кожну важливу перемогу його військо могло розраховувати на премію від 45-ти до 133-ох тисяч долл. [5].

Незважаючи на чисельні втрати, «Армія, яка завжди перемагає» діяла досить успішно і розбила кілька тайпінських загонів. Проте у сутичці біля міста Тсінгпу, 2-го серпня 1860 року підрозділ Уорда

потрапив у засідку. Його загін зазнав великих втрат та був розсіяний. Крім того, як тільки американець оговтався від ран, він був арештований британським адміралом Хоупом.

В цей час тайпіни вирішили контратакувати та напали на Шанхай. Захоплення міста вдалося відбитися тільки за допомогою палубної артилерії британської військово-морської ескадри. Активізація інсургентів застала Хоупа звернутися до свого бранця. Уорд запропонував брати в свій загін лише китайців. Британський адмірал вимушений був погодитися. Всупереч очікуванням, військові навчання китайців принесли позитивний результат. Вони виявилися більш дисциплінованими. В цей період знову стала актуальною проблема нападу тайпінів на Шанхай, які вже заповнили долину ріки Янцзи. Командувачі англійської та французької ескадри в квітні 1862 року виступили проти повстанців, а Уорд з загоном в 500 дисциплінованих китайців приєдналися до західного війська [6, с. 83]. Військові дії продовжувалися ще рік і не приносили жодній із сторін рішучого успіху. Незважаючи на всі зусилля іноземної коаліції, тайпіни поступово підбиралися до Шанхаю. В одній з сутичок, в районі Німбо, 21 вересня 1862 року Уорд був смертельно поранений.

Для того, щоб зробити аналіз неформальної боротьби США проти тайпінів в 50 – 60-х рр. XIX ст. більш повним, необхідно розглянути також діяльність американських місіонерів, які зіграли в ній достатньо помітну роль. Слід відзначити, що після того, як було створено тайпінську державу – Тайпін-тянго, зі столицею в місті Нанкін, її лідер Хун Сюцюань почав запрошувати західних проповідників для проповіді християнської релігії. Зокрема, 11 травня 1854 року він запросив в Нанкін американського місіонера Іссака Робертса (1802 – 1871). У 1837 він відправився в Китай та проповідував спочатку в Макао, а потім в Кантоні [2, с. 55].

Вірогідно, живучи серед простих китайців він і познайомився з майбутніми керівниками повстання, які через десять років запросили його до Нанкіну. Відомо, що Хун Сюцюань вперше відвідав Робертса у 1847 році та прожив кілька тижнів в його резиденції, бажаючи охреститися. Проте місіонер чомусь відклав проведення таїнства [7, с. 92].

Проте с тих пір він мав на тайпінського духовного володаря певний духовний вплив. Вчив він і брата правителя, досить впливову фігуру при тайпінському дворі, прем'єр-міністра, Ренгана.

Незважаючи на заборону з боку американської консульської служби в Шанхаї, Робертс намагався прорватися в Тайпін-тянго. Він вважав, що в нього є всі підстави для того, щоб проповідь християнства в Нанкіні була успішною.

У 1861 році священник таки досяг столиці тайпінської держави, де прожив 15 місяців [1, с. 147]. Досить швидко він зайняв провідні пости при дворі Хун Сюцюаня, який в лютому 1861 року проголосив Робертса міністром іноземних справ.

Проте місіонер виявився не готовим для державницької роботи, натомість його дратувало те, що Хун Сюцюань заважав йому займатися місіонерською діяльністю та проповідувати Євангеліє [1, с. 148]. Ідеологічні та релігійні догмати тайпінів він вважав єрессю.

Розчарувавшись у можливості розповсюдження християнської віри серед тайпінів, наприкінці 1861 року Робертс вирішив виїхати з Нанкіну. Покидати тайпінську столицю йому довелося поспіхом, оскільки, повстанці, дізнавшись про його наміри, вели себе агресивно і навіть напали на слугу місіонера. За версією священника – брат тайпінського володаря Ренган, разом із слугами, 13 січня 1862 року увірвався в резиденцію місіонера та вбив його хлопчика-слугу, мечем відрубавши йому голову. Потім китаєць накинувся на Робертса, скинувши його з лави на якій той сидів. Ренган також вдарив місіонера в обличчя та плеснув на нього залишки чаю, який за хвилину до початку інциденту пив священник. І все ж таки Робертсу вдалося втекти на британський канонерський човен, який стояв на рейді в гавані Нанкіну. Саме тоді він назвав Ренгана злочинцем та злодієм (той забрав у місіонера багаж), та проголосив тайпінський рух гріховним. [3, с. 29].

На початку 1862 року священнику вдалося дібратися до Шанхаю, звідси він повернувся до Кантону [1, с. 148].

Вже скоро, почали спливати подробиці цієї історії, які спростовували версію, озвучену Робертсом. Виявилось, що Ренган через деякий час повернув багаж його власнику. З під арешту були випущені помічники місіонера, а «жорстоко вбитого» хлопчика-слугу бачили в Нанкіні живим та здоровим. Тим не менш, версія озвучена місіонером, за думкою американського вченого Дж. Раппа, була сприйнята західним суспільством, як черговий доказ агресивності та варварства тайпінів. «Іноземні уряди, особливо англійці, ухопилися за версію Робертса, для того щоб дискредитувати тайпінів, що було необхідним в умовах переходу від офіційного нейтралітету до активного втручання у китайський конфлікт на боці правлячої династії Цинь. Вони віддали перевагу слабому,

корумпованому цинському режиму, яким вони могли маніпулювати, відмовившись співпрацювати з потенційно сильним тайпінським режимом, навіть відкритим для іноземців», – писав він [3, с. 32].

Врешті-решт, цинські війська, при значній підтримці західних держав, у 1864 році таки подавили повстання.

Висновки. Таким чином, в своїй політиці відносно тайпінського повстання США пройшли два етапи. Якщо в 50-х роках XIX ст. американці дотримувалися політики нейтралітету, намагаючись дочекатися розв'язки і вже потім будувати відносини із стороною, яка переможе. Проте, на початку 60-х рр. XIX ст. Вашингтон поміняв своє ставлення до тайпінів та приєднався до коаліції західних держав, які підтримали слабку Цинську імперію. Подальші спроби Вашингтону встановити своє економічне панування в Китаї в другій половині XIX ст. потребує додаткових дослідженьрозглядатиметься в наступних наукових статтях.

Список використаних джерел

1. Анисимов А. Л. Крестный отец небесного князя: деятельность американского миссионера И. Робертса в Китае в период тайпинского восстания / А. Л. Анисимов. – Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке. – 2013. – №5. – С. 145 – 149.
2. Yang Chung Teng Reverend Issachar Jacox Roberts and the Taiping rebellion / Yang Chung Teng. – The Journal of Asian studies. – Vol. 23. – № 23. – 1963. – P. 55 – 67.
3. Rapp, Jh. [Clashing Dilemmas: Hong Rengan, Issachar Roberts, and a Taiping "Murder" Mystery](#) / Jh. Rapp. – Journal of Historical Biography. – 2008. – № 4. – P. 27 – 58.
4. The executive documents of Senate of the United States, 1854 – 1855. – W. : Senate printer. – 1855. – 821 p.
5. The Taiping Rebellion and the formation of the Ever Victorious Army. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.soldiers-of-misfortune.com/history/frederick-townsend-ward.htm>
6. Wilson A. The Ever-victorious army. A history the Chinese campaign of It-col. G. G. Gordon and of the suppression of the tai-ping rebellion / A. Wilson. – L. : William Blackwood and sons, 1868. – 489 p.
7. Wylie A. Memorials of Protestant missionaries to the Chinese: giving a list of their publications, and obituary notices of the deceased by [,1815-1887](#) / A. Wylie – L. : [Gamble William](#). – 455 p.

References

1. Anisimov A.L. (2013) Godfather heavenly Prince: American missionary activity I. Roberts in China during the Taiping rebellion / AL Anisimov. - Studies in the Humanities in Eastern Siberia and the Far East. №5. pp. 145-149.
2. Yang Chung (1963) Teng Reverend Issachar Jacox Roberts and the Taiping rebellion / Yang Chung Teng. – The Journal of Asian studies. – Vol. 23. – № 23. – 1963. – P. 55 – 67.
3. Rapp, Jh. (2008) [Clashing Dilemmas: Hong Rengan, Issachar Roberts, and a Taiping "Murder" Mystery](#) / Jh. Rapp. – Journal of Historical Biography. – 2008. – № 4. – P. 27 – 58.
4. The executive documents of Senate of the United States, 1854 – 1855. W. : Senate printer. – 1855. – 821 p.
5. The Taiping Rebellion and the formation of the Ever Victorious Army - available at: <http://www.soldiers-of-misfortune.com/history/frederick-townsend-ward.htm>
6. Wilson A. The Ever-victorious army. A history the Chinese campaign of It-col. G. G. Gordon and of the suppression of the tai-ping rebellion / A. Wilson. – L. : William Blackwood and sons, 1868. – 489 p.
7. Wylie A. Memorials of Protestant missionaries to the Chinese: giving a list of their publications, and obituary notices of the deceased by [,1815-1887](#) / A. Wylie – L. : [Gamble William](#). – 455 p.